

UCHWAŁA

Dnia 22 listopada 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Bogumiła Ustjanicz (przewodniczący)

SSN Dariusz Dończyk

SSN Marta Romańska (sprawozdawca)

Protokolant Katarzyna Bartczak

w sprawie z wniosku Skarbu Państwa - Naczelnika Urzędu Skarbowego
w B.

przy uczestnictwie B. K., K. K.,

A. O.-W. i W. Ł.

o stwierdzenie nabycia spadku,

po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym

w dniu 22 listopada 2013 r.

zagadnienia prawnego

przedstawionego przez Sąd Okręgowy w L.

postanowieniem z dnia 30 kwietnia 2013 r.,

"Czy do zatwierdzenia uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia pod wpływem błędu oświadczenia w przedmiocie przyjęcia bądź odrzucenia spadku niezbędne jest złożenie stosownego oświadczenia (o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza czy odrzuceniu spadku) w formie wymaganej przez art. 1018 § 3 k.c., czy wystarczające jest złożenie w terminie przewidzianym w art. 1019 § 1 k.c. w zw. z art. 88 § 2 k.c. oświadczenia w formie pisemnej przed sądem we wniosku o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia; jeśli nie, czy możliwe jest późniejsze złożenie w toku postępowania przedmiotowego oświadczenia we właściwej formie?"

podjął uchwałę:

1. Do zatwierdzenia uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia pod wpływem błędu oświadczenia w przedmiocie przyjęcia bądź odrzucenia spadku niezbędne jest złożenie oświadczenia o przyjęciu spadku wprost lub z dobrodziejstwem inwentarza albo o odrzuceniu spadku w formie wymaganej przez art. 1018 § 3 k.c.

2. Oświadczenie w przedmiocie przyjęcia bądź odrzucenia spadku może być złożone w toku postępowania o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia w przedmiocie przyjęcia bądź odrzucenia spadku, a jego skuteczność zależy od zachowania terminu określonego w art. 1019 § 1 w związku z art. 88 § 2 k.c.

Uzasadnienie

Skarb Państwa reprezentowany przez Naczelnika Urzędu Skarbowego w B. wniósł o stwierdzenie, że spadek po S. K. nabyły z mocy ustawy jej dzieci: B. K., K. K., A. O.-W. i W. Ł.

W toku postępowania uczestniczka W. Ł. złożyła w piśmie procesowym oświadczenie, że uchyla się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia, o jakim mowa w art. 1015 § 1 k.c. oraz przyjmuje spadek po S. K. z dobrodziejstwem inwentarza. Jako przyczynę niezłożenia w terminie oświadczenia o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza wskazała na błąd wynikający z niewiedzy o postępowaniu podatkowym prowadzonym przez Urząd Skarbowy w B. w stosunku do S. K.

Postanowieniem wstępnym z 28 grudnia 2012 r. Sąd Rejonowy w R. oddalił wnioski o zatwierdzenie oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia przez uczestniczkę W. Ł. oświadczenia o przyjęciu spadku po S. K. z dobrodziejstwem inwentarza.

Sąd Rejonowy ustalił, że spadkodawca zmarła 29 grudnia 2010 r., a jej spadkobiercami ustawowymi są uczestniczące w postępowaniu dzieci, które w ustawowym terminie nie złożyły oświadczeń o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku po matce. Uczestnicy pozostają ze sobą w dobrych relacjach. Spośród nich tylko B. K. mieszkał z matką, a pozostali często ją odwiedzali. Za życia S. K. Urząd Skarbowy w B. kierował do niej przesyłki polecone w toczącym się postępowaniu podatkowym w sprawie naliczenia podatku od dochodu z nieujawnionych źródeł. Wiedzę o postępowaniu podatkowym mieli B. K., bo mieszkał z matką i K. K., będący jej pełnomocnikiem w tym postępowaniu. Byli oni przekonani, że śmierć matki jest zdarzeniem, które spowoduje zakończenie postępowania podatkowego.

Jeszcze za życia spadkodawcy B. K. poinformował telefonicznie W. Ł., że 23 sierpnia 2010 r. pracownicy Urzędu Skarbowego w B. przesłuchali matkę na okoliczność naliczenia podatku oraz o przychodzących na nazwisko matki listach poleconych z tego Urzędu. Po śmierci matki, W. Ł. rozmawiała z rodzeństwem na temat majątku pozostawionego przez nią i jej ewentualnych długów. Nie czyniła

natomiast ustaleń co do przebiegu postępowania przed Urzędem Skarbowym w B. Na początku lipca 2011 r. otrzymała wezwanie z tego Urzędu z zapytaniem o krąg spadkobierców S. K. w związku z prowadzonym postępowaniem podatkowym.

Sąd Rejonowy uznał, że uczestniczka nie może skutecznie uchylić się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia o przyjęciu spadku po S. K. z dobrodziejstwem inwentarza z powołaniem się na błąd co do istnienia długów spadkowych, bowiem po otwarciu spadku nie dochowała należytej staranności polegającej na zwróceniu się do Urzędu Skarbowego w B. o udzielenie informacji o toczącym się postępowaniu podatkowym.

Przy rozpoznawaniu apelacji uczestniczki W. Ł. od postanowienia wstępnego z 28 grudnia 2012 r. powstało zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, które Sąd Okręgowy w L. postanowieniem z 30 kwietnia 2013 r. przedstawił do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu, nadając mu formę pytania: „czy do zatwierdzenia uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia pod wpływem błędu oświadczenia w przedmiocie przyjęcia bądź odrzucenia spadku niezbędne jest złożenie stosownego oświadczenia (o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza czy odrzuceniu spadku) w formie wymaganej przez art. 1018 § 3 k.c., czy wystarczające jest złożenie w terminie przewidzianym w art. 1019 § 1 k.c. w zw. z art. 88 § 2 k.c. oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia; jeśli nie, czy możliwe jest późniejsze złożenie w toku postępowania przedmiotowego oświadczenia we właściwej formie”.

Sąd Okręgowy - odmiennie niż Sąd Rejonowy - ustalił, że B. K. za życia S. K. nie poinformował W. Ł. o prowadzonym przeciwko matce postępowaniu podatkowym i nie uczynił tego także po jej śmierci. W. Ł. dowiedziała się o tym dopiero z pisma urzędowego w lipcu 2011 r. Brak wiedzy o toczącym się postępowaniu i trybie życia matki sprawiał, że uczestniczka nie miała ani podstaw, ani możliwości sprawdzania potencjalnego zadłużenia matki wobec organów podatkowych. Pozostawała zatem w istotnym błędzie co do stanu majątku spadkowego (pasywów), a błąd ten uzasadniał wystąpienie z wnioskiem o zatwierdzenie uchylenia się przez nią od skutków niezłożenia w terminie określonym w art. 1015 k.c. oświadczenia o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem

inwentarza (art. 1019 § 2 k.c.).

Sąd Okręgowy stwierdził, że art. 1019 § 1 pkt 2 k.c. wymaga, by spadkobierca uchylając się od skutków prawnych niezłożenia stosownego oświadczenia jednocześnie oświadczył, czy i jak spadek przyjmuje, czy też go odrzuca. Poważne wątpliwości Sądu Okręgowego wzbudziła kwestia formy, w jakiej należy złożyć oświadczenie o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza połączone z wnioskiem o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia co do przyjęcia spadku. Sąd dostrzegł dominujący w nauce pogląd, że w braku przepisów szczególnych zarówno uchylenie się od skutków oświadczenia o przyjęciu spadku albo jego niezłożenia, jak i złożenie nowego oświadczenia powinno nastąpić w formie określonej w art. 1018 § 3 k.c. Skoro oba oświadczenia woli spadkobiercy powinny być złożone jednocześnie, to celowe jest, by zostały one ujęte w jednym dokumencie, np. piśmie procesowym zawierającym te oświadczenia w formie z podpisem notarialnie poświadczonym. Oświadczenie złożone jedynie w piśmie procesowym nie spełniałoby wymagań co do formy wyznaczonych przez art. 1018 § 3 k.c.

Dopuszczając możliwość uchylenia się od skutków oświadczenia o przyjęciu spadku lub jego braku ustawodawca zakłada, że nastąpi to tylko przed sądem i odwołuje się do przepisów o wadach oświadczenia woli, czyli także art. 88 § 1 k.c., który przewiduje złożenie oświadczenia o uchyleniu się od skutków czynności dokonanej pod wpływem błędu w formie pisemnej. Poszukiwanie podstawy prawnej dla formy jednocześnie składanego oświadczenia o przyjęciu spadku prowadzi do wniosku o możliwości stosowania przez analogię art. 1018 § 3 k.c., za czym przemawia identyczny charakter ponowionego tylko oświadczenia o przyjęciu (odrzuceniu) spadku, stanowiącego nadal niezbędną przesłankę wyznaczenia kręgu spadkobierców lub przynajmniej określenia zasad odpowiedzialności za długi spadkowe, albo o możliwości uwzględnienia jako wystarczającej - w terminie wskazanym w art. 1019 § 1 k.c. w zw. z art. 88 § 2 k.c. - formy pisma procesowego, wymaganej dla oświadczenia o uchyleniu się od skutków niezłożenia pierwotnego oświadczenia. Za tym z kolei przemawia nie tylko postulowana jednoczesność obu oświadczeń, ale i konieczność uchylenia się od skutków wcześniejszego oświadczenia lub

jego braku wyłącznie przed sądem, przez co wymóg zastosowania innej formy szczególnej, to jest urzędowo potwierdzonego podpisu, traci na znaczeniu, a czynność uchylenia się od skutków niezłożenia oświadczenia o przyjęciu (odrzuceniu) spadku jest przez sąd zatwierdzana.

W niniejszej sprawie wniosek, którym uczestniczka uchyliła się od skutków niezłożenia oświadczenia, został złożony w formie pisma procesowego wniesionego w otwartym rocznym terminie zawitym, liczonym od wykrycia błędu (art. 88 § 2 k.c.). Uczestniczka złożyła w nim oświadczenie o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza, natomiast ewentualny wymóg formy szczególnej spełniła już po upływie tego terminu, dopiero w toku postępowania apelacyjnego, co uzasadniało pytanie, czy jeśli nie jest wystarczające złożenie w przepisany termin oświadczenia w formie pisemnej, to wymóg ten można spełnić w dalszym toku postępowania. Z powyższym może się wiązać upływ zawitego rocznego terminu, który jednak należałoby uznać dla spadkobiercy za zachowany, przy uwzględnieniu poglądów wyrażonych w orzecznictwie Sądu Najwyższego dotyczącym art. 1015 § 1 k.c. (wyrok Sądu Najwyższego z 15 stycznia 1991 r., III CZP 75/90 OSNC 1991, nr 5-6, poz. 68; postanowienie Sądu Najwyższego z 20 lutego 1963 r., I CR 109/63, OSNC 1964, nr 3, poz. 51) oraz art. 952 § 3 k.c. (wyrok Sądu Najwyższego z 27 czerwca 1969 r., III CZP 31/69, OSNC 1970, nr 2, poz. 23).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Co do zasady, nabycie spadku następuje z chwilą jego otwarcia (art. 922 § 1 oraz art. 924 i 925 k.c.). Spadkobierca może jednak odrzucić spadek albo przyjąć go określając zarazem, w jaki sposób będzie się kształtowała jego odpowiedzialność za długi spadkowe (przyjęcie proste bądź z dobrodziejstwem inwentarza) (art. 1012 k.c.). Oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku może być złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swojego powołania. Niezłożenie oświadczenia jest jednoznaczne z prostym przyjęciem spadku (art. 1015 § 2 k.c.). Jeżeli jednak spadkobiercą jest osoba niemająca pełnej zdolności do czynności prawnych, osoba, co do której istnieją podstawy do jej całkowitego ubezwłasnowolnienia, albo osoba prawna,

to przyjmuje się, że brak oświadczenia jest równoznaczny z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1015 § 1 i 2 k.c.).

2. Oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku jest jednostronną czynnością prawną. Jego złożenie w terminie określonym w art. 1015 § 1 k.c. następuje przed sądem lub przed notariuszem, ustnie lub z podpisem urzędowo poświadczonym. Nie budzi wątpliwości możliwość złożenia takiego oświadczenia przed sądem, w tym także sądem spadku w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku (por. art. 640 § 2 k.p.c.); spadkobierca może takie oświadczenie złożyć ustnie i wówczas sporządzony zostaje protokół (art. 641 § 4 k.p.c.). Jeżeli natomiast spadkobierca składa w sądzie oświadczenie na piśmie, to musi to nastąpić w formie pisemnej szczególnej - z podpisem urzędowo poświadczonym (postanowienie Sądu Najwyższego z 10 listopada 2006 r., I CSK 228/06, OSNC 2007, nr 7-8, poz. 123). W praktyce oznacza to - jak trafnie zauważył Sąd Okręgowy - wymóg uzyskania notarialnego poświadczenia podpisu pod oświadczeniem, które nie zostało złożone ustnie przed sądem (art. 1018 § 3 k.c.).

3. Oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku nie może być odwołane, ale w warunkach określonych w art. 1019 k.c. może dojść do uchylenia się od wywołanych przez nie skutków prawnych. Zgodnie z art. 1019 § 1 k.c.: jeżeli oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku zostało złożone pod wpływem błędu lub groźby, stosuje się przepisy o wadach oświadczenia woli z następującymi zmianami: (pkt 1) uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia powinno nastąpić przed sądem; (pkt 2) spadkobierca powinien jednocześnie oświadczyć, czy i jak spadek przyjmuje, czy też go odrzuca.

Z art. 1019 § 2 k.c. wynika, że spadkobierca, który pod wpływem błędu lub groźby nie złożył żadnego oświadczenia w terminie, może w powyższy sposób uchylić się od skutków prawnych niezachowania terminu. W takim przypadku spadkobierca uchyla się od skutków swego biernego zachowania. Oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku jest składane wtedy, gdy minie termin do złożenia tego oświadczenia, a zatem działa już fikcja prostego przyjęcia spadku, wynikająca z art. 1015 § 2 zdanie pierwsze k.c. lub - w okolicznościach określonych w art. 1015

§ 2 zdanie drugie k.c. - fikcja przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 30 czerwca 2005 r., IV CK 799/04, OSNC 2006, nr 5, poz. 94).

Z art. 1019 § 1 pkt 2 k.c. wynika, że złożenie oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku musi nastąpić przed sądem. Z tym materialnoprawnym przepisem określającym przesłanki skuteczności takiego oświadczenia korespondują stosowne uregulowania procesowe. Do uchylenia się od skutków prawnych złożonego oświadczenia woli o przyjęciu lub odrzuceniu spadku albo od skutków niezłożenia oświadczenia woli o przyjęciu lub odrzuceniu spadku dochodzi w postępowaniu w przedmiocie zatwierdzenia uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku. W uzasadnieniu uchwały z 6 czerwca 2007 r., III CZP 53/07 (OSNC 2008, nr 7-8, poz. 78), Sąd Najwyższy podkreślił, że przez uregulowanie postępowania w przedmiocie uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku w rozdziale 10 działu IV tytułu II księgi części I kodeksu postępowania cywilnego, zatytułowanym „Inne sprawy spadkowe” ustawodawca odgraniczył to postępowanie od innych postępowań spadkowych wyszczególnionych w rozdziałach 1-9, nadając mu charakter postępowania w samodzielnej sprawie spadkowej. Samodzielność tę podkreśla unormowanie przewidziane w art. 690 § 2 k.p.c., z którego wynika, że skuteczne uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia, powodujące zmianę kręgu osób, co do których nabycie spadku zostało już stwierdzone, stanowi samoistną przesłankę dokonania z urzędu zmiany prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, niezależną od przesłanek określonych w art. 679 § 1 k.p.c. Brak jest też przepisów szczególnych pozwalających rozstrzygnąć wnioski o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku w ramach innych postępowań (spraw) spadkowych, chociaż w odniesieniu do konkretnie wskazanych kwestii - wyodrębnionych jako samodzielny przedmiot postępowania - ustawodawca możliwość taką dopuścił (art. 640 § 2, art. 681 i 686 k.p.c.).

Uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku lub od skutków niezłożenia oświadczenia woli o przyjęciu lub

odrzućeniu spadku może być zagadnieniem wstępnym dla toczącej się równolegle sprawy o stwierdzenie nabycia spadku, z uwagi na to, że stanowi przesłankę dla ustalenia kręgu spadkobierców. W postanowieniu z 6 lipca 2012 r., V CSK 313/11 (niepubl.) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że można połączyć w jednym piśmie wniosek z art. 1019 § 1 k.c. z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku po tym samym spadkodawcy (art. 191 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c.) albo połączyć je z urzędu do jednoczesnego rozpoznania (art. 219 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c.). Połączenie takie jest celowe, usprawniające postępowanie spadkowe, ponieważ zatwierdzenie przez sąd oświadczenia spadkobiercy określonego w art. 1019 § 2 k.c., z jednoczesnym odrzućeniem spadku, ma bezpośredni wpływ na ustalenie kręgu spadkobierców i na ich odpowiedzialność za długi spadkowe. Integralność obu postępowań wyraża się w finalnym zweryfikowaniu uprawnień do spadkobrania.

Przeprowadzenie postępowania o uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub odrzućeniu spadku lub od skutków niezłożenia takiego oświadczenia woli po prawomocnym stwierdzeniu nabycia spadku lub po zarejestrowaniu aktu poświadczenia dziedziczenia nie oznacza jednak, że zawsze musi dojść do wzruszenia orzeczenia, którym zakończyło się postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku lub do wzruszenia aktu poświadczenia dziedziczenia. Jest tak jedynie wtedy, gdy wskutek prawomocnego zatwierdzenia przez sąd uchylenia się od złożenia lub niezłożenia oświadczenia w przedmiocie przyjęcia lub odrzućenia spadku ulega zmianie krąg osób, co do których nabycie spadku zostało już stwierdzone albo zarejestrowany został akt poświadczenia dziedziczenia. Ustaliwszy tę okoliczność sąd po przeprowadzeniu rozprawy zmienia z urzędu postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku albo uchyla zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia i orzeka w tym przedmiocie (art. 690 § 2 k.p.c.).

Skoro składane przed sądem oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych poprzedniego oświadczenia albo od jego niezłożenia wymaga zatwierdzenia przez sąd, to podlega ono także jego merytorycznej kontroli, która jest prowadzona na rozprawie (art. 690 § 1 k.p.c.). Obejmuje ona badanie, czy spełnione zostały przesłanki decydujące o skuteczności takiego oświadczenia

ustalone w art. 1019 § 1 k.c., to jest czy składając przed sądem oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych wcześniejszego oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku albo od skutków jego niezłożenia, spadkobierca złożył zarazem oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku oraz czy zachodzą pozostałe przesłanki decydujące o skuteczności takiego oświadczenia, wynikające z konieczności zastosowania przepisów o wadach oświadczeń woli do oceny poprzednio złożonego oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku albo do zaniechania złożenia tego oświadczenia. Badanie tych okoliczności wiąże się z koniecznością udzielenia odpowiedzi na pytania, czy spadkobierca poprzednio działał pod wpływem błędu lub groźby, jakie były okoliczności powstania tych wad względnie czy pod wpływem błędu lub groźby zaniechał złożenia oświadczenia w przedmiocie przyjęcia lub odrzucenia spadku oraz czy uchylając się od skutków swego poprzedniego oświadczenia lub zaniechania jego złożenia zachował termin określony w art. 88 § 2 k.c. (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z 6 lipca 2012 r., V CSK 313/11, niepubl., z 30 czerwca 2005, IV CK 799/04, OSNC 2006, nr 5, poz. 94, z 18 marca 2010 r., V CSK 337/09, niepubl., i z 1 grudnia 2011 r., I CSK 85/11, niepubl.).

W uzasadnieniu uchwały z 6 czerwca 2007 r., III CZP 53/07, Sąd Najwyższy podkreślił, że wyraźne wyodrębnienie przez ustawodawcę postępowania w przedmiocie uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku jest zabiegiem celowym. Efektem przeprowadzanej przez sąd spadku kontroli jego przesłanek musi być rozstrzygnięcie pozytywne lub negatywne w formie postanowienia (art. 516 k.p.c.). Wprawdzie art. 1019 § 3 k.c. wspomina wprost jedynie o zatwierdzeniu uchylenia się, to jednak nie można przyjąć, że w przypadku stwierdzenia braku przesłanek do wydania takiego orzeczenia sąd może pozostawić rozpoznawaną sprawę bez rozstrzygnięcia. Dopiero podjęcie orzeczenia, zarówno o treści pozytywnej, jak i negatywnej, usuwa stan niepewności co do istnienia - w konkretnym stanie faktycznym - przesłanek uchylenia się od skutków prawnych złożonego oświadczenia lub niezachowania terminu do jego złożenia. Postanowienie kończące to postępowanie ma charakter konstytutywny.

Oświadczenie o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku, które ma być złożone

wraz z oświadczeniem o uchyleniu się od skutków prawnych poprzednio złożonego oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku albo od skutków niezłożenia takiego oświadczenia nie jest elementem formalnym (częścią) wniosku wszczynającego postępowanie uregulowane w art. 960 k.p.c., który by podlegał uzupełnieniu na podstawie art. 130 k.p.c. Jego złożenie we właściwej formie i we właściwym czasie stanowi materialnoprawną przesłankę uwzględnienia wniosku w sprawie o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych poprzednio złożonego oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku albo od skutków niezłożenia takiego oświadczenia. Formę oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku określa art. 1018 § 3 k.c. Oświadczenie takie powinno być zatem złożone ustnie przed sądem lub na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym. Art. 1018 i 1019 k.c. umieszczone zostały w jednym tytule księgi czwartej kodeksu cywilnego, który brzmi: „przyjęcie i odrzucenie spadku”. W braku odmiennego postanowienia ustawodawcy, należy przyjąć, że forma oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku określona w art. 1018 § 3 k.c. ma zastosowanie do wszystkich przewidzianych w dziale IV księgi drugiej kodeksu cywilnego przypadków składania tego oświadczenia.

4. W uzasadnieniu uchwały z 6 czerwca 2007 r., III CZP 53/07, nawiązując do brzmienia art. 1019 § 1 pkt 2 k.c. Sąd Najwyższy stwierdził, że złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku ma nastąpić przed sądem jednocześnie z oświadczeniem o uchyleniu się od skutków prawnych poprzedniego oświadczenia lub od niezłożenia takiego oświadczenia. Na konieczność jednoczesnego złożenia obu oświadczeń Sąd Najwyższy zwrócił uwagę także w postanowieniu z 30 czerwca 2005 r., IV CK 799/04 i z 11 marca 2009 r., I CSK 319/08 (niepubl.).

Wymaganie jednoczesnego złożenia obu oświadczeń nie oznacza wcale, że mają być one złożone we wniosku o wszczęcie postępowania uregulowanego w art. 690 k.p.c., czy w innym piśmie procesowym składanym w tym postępowaniu. Jak już powiedziano, złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku jednocześnie ze złożeniem przed sądem oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych poprzedniego oświadczenia w przedmiocie przyjęcia lub odrzucenia spadku albo od skutków niezłożenia takiego oświadczenia nie jest elementem

formalnym wniosku o wszczęcie postępowania uregulowanego w art. 690 k.p.c., lecz jedną z przesłanek materialnoprawnych, których spełnienie decyduje o jego skuteczności, a zatem o możliwości jego uwzględnienia i zatwierdzenia przez sąd uchylenia się od skutków prawnych poprzedniego oświadczenia albo od skutków prawnych jego niezłożenia. Przesłanka taka musi być spełniona w zastrzeżonym dla niej terminie materialnoprawnym (art. 88 § 2 k.c.) i do czasu zakończenia postępowania sądowego, w którym jest rozpatrywana (art. 316 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

Skoro zatem złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku jest w świetle art. 1019 § 1 i 2 k.c. przesłanką skuteczności oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku albo od niezłożenia takiego oświadczenia, to wraz z tym oświadczeniem musi być złożone w terminie zastrzeżonym w art. 88 § 2 k.c. Oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, o którym mowa w art. 1019 § 1 pkt 2 powinno być złożone przez spadkobiercę do czasu zamknięcia rozprawy wyznaczanej w celu rozpoznania wniosku wszczynającego postępowanie uregulowane w art. 690 k.p.c. Na tę chwilę bowiem sąd ocenia stan rzeczy stanowiący podstawę rozstrzygnięcia w każdej sprawie cywilnej (art. 316 § 1 k.p.c.).

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy podjął uchwałę jak na wstępie.